

ДЕМИДЕНКО

Надія

кандидат історичних наук,
старший науковий співробітник,
професорка кафедри гуманітарних
дисциплін,

Сумська філія Харківського
національного університету
внутрішніх справ

nadiyademidenko@ukr.net

(м.Суми, Україна)

**КЛИМЕНТ КВІТКА (1880-1953) - ВИДАТНИЙ ЕТНОГРАФ, ПЕДАГОГ,
ГРОМАДСЬКИЙ ДІЯЧ, «ДРУГ ІДЕЙ» ЛЕСІ УКРАЇНКИ**

У статті висвітлено діяльність етнографа, культурно-громадського діяча, педагога Климента Квітки (1880-1953). Акцентовано увагу на вагомих результатах його науково-дослідницької роботи як етнографа, музикознавця-фольклориста, який зібрав і систематизував понад шість тисяч українських, білоруських, російських народних пісень. Записав, активно використовуючи новітні тогочасні технічні засоби, голоси Івана Франка, Лесі Українки, кобзаря Гната Гончаренка й інших українських митців, зберігши їх для наступних поколінь. Разом з Лесею Українкою активно займався вивченням і збереженням самобутньої творчості кобзарів. Климент Квітка написав багато наукових праць з історії та теорії музичного фольклору, створив низку навчальних і методичних посібників. Хоча у колективній пам'яті українців залишився, насамперед чоловіком Лесі Українки. Але таке уявлення про Климента Квітку є надзвичайно спрощеним і некоректним.

Констатовано, що під час національно-визвольних змагань, восени 1917-го К. Квітка був обраний заступником Генерального секретаря судових справ Української Центральної Ради, пізніше – заступником міністра юстиції Української народної Республіки. К. Квітка був випускником юридичного

відділення Київського університету. З 1920 року, працюючи на посаді професора в Академії наук Української СРР, заснував відділ музичної етнографії. Паралельно займався викладацькою діяльністю у Київському інституті імені Миколи Лисенка. Наукова діяльність Климента Квітки забезпечила піднесення української фольклористики на небачений до того часу високий рівень. Климент Квітка підкреслював, що народознавство має стати державною справою. При написанні роботи використано загально-історичні (порівняльно-історичний, ретроспективний методи). Також активно був використаний метод джерелознавчого аналізу.

Ключові слова: Климент Квітка, педагог, професор, Леся Українка, етнографія, народознавство, фольклор.

KLYMENT KVITKA (1880-1953) - OUTSTANDING ETHNOGRAPHER, TEACHER, PUBLIC FIGURE, «FRIEND OF IDEAS» OF LESIA UKRAINKA

The article covers the activities of ethnographer, cultural and public figure, teacher Klyment Kvitka (1880-1953). Emphasis is placed on the significant results of his research work as an ethnographer, musicologist-folklorist, who collected and systematized more than six thousand Ukrainian, Belarusian and Russian folk songs. He recorded, actively using the technical means of the time, the voices of Ivan Franko, Lesia Ukrainka, kobzar Hnat Honcharenko and other Ukrainian artists, having preserved them for future generations. Together with Lesia Ukrainka he was actively involved in the study and preservation of original works of kobzars. Klyment Kvitka has written many scientific works on the history and theory of musical folklore, created a number of textbooks and manuals. Although in the collective memory of Ukrainian people he remained, probably, first of all Lesia Ukrainka's husband.

But this idea of Klyment Kvitka is extremely simplistic and incorrect. It was stated that during the national liberation struggle in the autumn of 1917th K. Kvitka was elected Deputy Secretary General of the Judiciary of the Ukrainian Central Rada, and later - Deputy Minister of Justice of the Ukrainian People's Republic. K. Kvitka was a graduate of the Law Department of Kyiv University. In 1920, working as a professor at the Academy of Sciences of the Ukrainian SSR, he founded the Department of Musical Ethnography. He combined teaching activities at Mykola Lysenko Kyiv Institute. Klyment Kvitka's scientific activity ensured the rise of Ukrainian folklore to an unprecedented high level. Klyment Kvitka emphasized that ethnography should become a state affair. When writing the article, we used general historical (comparative and historical, retrospective) methods. The method of source study analysis was also applied.

Key words: Klyment Kvitka, teacher, professor, Lesia Ukrainka, ethnography, folklore.

Постановка проблеми. Климента Квітку не лише пересічні українці, а і українські інтелектуали здебільшого знають як чоловіка Лесі Українки. Молодий Павло Тичина, познайомившись з Климентом Квіткою на початку 1920-х років, у своєму щоденнику записав: «Познайомився з Квіткою. Цікаво, що могла взяти від нього Леся?» [12, с. 124]. Сучасна письменниця Оксана Забужко взагалі зазначає, що шлюб Лесі з Квіткою був класичним романсовим мезальянсом, майже за текстом пісні: «Он был титулярный советник, она – генеральская дочь» [6, с. 139]. Дійсно, чин Лесиноного батька, який мав декілька маєтків у різних губерніях – дійсний статський радник, що в армії відповідає званню генерал-майора. А Климент Квітка був скромним чиновником, помічником присяжного повіреного, «невідступно й самовіддано закоханий у Лесю впродовж багатьох років (до такої міри, що рвався взимку 1901-го до Мінська допомогти їй сидіти при хворому С. Мержинському)», якого Леся кохала [6, с. 139].

Дійсно, Климент Квітка невідступно був поруч з Лесею Українкою протягом останніх дванадцяти років її життя, шість із яких – у статусі її офіційного чоловіка. Таким він здебільшого і залишився у колективній пам'яті. Хоча, як зазначалось вище, таке уявлення про Климента Квітку є надзвичайно

Климент Квітка (1880-1953)

спрощеним і некоректним. Адже насправді він був першорядною величиною світової та національної науки і культури у галузі етнографії, фольклористики, народознавства.

Метою даного дослідження є спроба дослідити етнографічну, науково-педагогічну, громадсько-політичну діяльність Климента Квітки, визначити його вплив на розвиток української та світової культури.

Огляд останніх публікацій Серед дослідників життя і творчості К. Квітки необхідно зазначити В. Бугрим [2], Г. Діброву [4], В. Кислицю [11], В. Кузика, П. Мудрика [15], П. Нестеренка [16], Г. Хвостенка [20], які надавали у своїх публікацій загальну характеристику життєвому та творчому шляху К. Квітки. Їх публікації здебільшого друкувались напередодні ювілейних дат до дня народження видатного українського етнографа і фольклориста. Дослідники Д. Мандзюк [14] та О. Сімчук [17] розкрили особливу сторінку творчої діяльності К. Квітки – вивчення ним кобзарського мистецтва, започаткування українського звукозапису.

Дослідник О. Юзедочик [22] у своїх наукових працях наводить аналіз діяльності Кабінету музичної етнографії ВУАН, що був створений за ініціативою Климента Квітки, який започаткував вивчення етнографії на державному рівні.

Але поза увагою залишились окремі сторінки його творчої та громадської діяльності, зокрема його участь у національно-визвольних змаганнях за часів Української Народної Республіки, за яку він відбував покарання в радянських таборах.

Результати дослідження. Щоб зрозуміти інтерес Климента Квітки до етнографії, який був юристом за освітою і за фахом, необхідно дослідити окремі сторінки його біографії. Народився Климент Квітка 4 лютого 1880 року у Полтавській губернії Роменського повіту (тепер Сумська область Роменського району). Майже у всіх періодичних виданнях місцем народження К. Квітки вказуються села Хмелев або Басівка. Це найбільші села Покровської парафії Роменського повіту. У ті часи часто замість дійсного місця народження та місця проживання у документах вказувалось місце охрещення. Між селами Хмелев та Басівка розташовані маленькі поселення: Заклимок, Велика Бутовка, Гаї, Пшінчине, які також входили до цієї парафії, в одному з яких, ймовірно, і народився насправді Климент. Вдалося встановити, що у родині Василя і Софії Квітки було троє синів: Климентій, Федір та Матвій.

Климент Квітка (стоїть) із зведеною старшою сестрою та її родиною (1890 р.).

Краєзнавець Феодосій Сахно констатує, що батько Климента – Василь працював начальником Хмельівської поштової станції. За дружину взяв Марію Михайлівну Фастівець [4, с. 2; 3, с. 206]. Існують деякі припущення про кровні зв'язки Климента Квітки з родом відомого українського письменника Григорія Квітки-Основ'яненка. Але у «Автобіографії» К. Квітки, написаної ним власноруч, яка зберігається у архіві Музею музичної культури в Москві, нічого про це не згадується [11, с. 92; 2, с. 3].

Після смерті чоловіка від сухот, Марія Михайлівна була змушена залишити старшого п'ятирічного Климента у бездітній родині Карпових, які мешкали у Києві. Рідна мати, навідуючись до родини Карпових, часто шантажувала, що хоче повернути сина. Карпови, щиро полюбивши Климента, який був здібним до навчання і мав від природи чудовий голос, відкуплялись від рідної матері грошима. Подібні обставини сформували у Кльоні (так називали його у прийомній родині) сором'язливість і замкнутість.

Климент з семирічного віку почав займатися музикою у приватних вчителів. Навчаючись у Київській гімназії, яку закінчив із золотою медаллю, паралельно навчався ще й у музичному училищі Київського відділення Російського музичного товариства. Йому пощастило навчатися у видатного педагога Г. Морозова-Ходаровського, який раніше працював з Ф. Лістом. Вищу освіту Климент Квітка отримав у Київському університеті Святого Володимира на юридичному відділенні, де був деякий час концертмейстером хору [20, с. 4].

Про прийомних батьків Климента, родину Карпових, відомостей мало. У деяких джерелах зазначається, що вони були справжніми українофілами.

Климент завжди опікувався названою матір'ю, запросив її проживати разом з ними на Кавказі [20, с. 4].

Отримавши музичну та юридичну освіту, продовжував займатися етнографією. Його наукова ерудиція дозволяла працювати в галузі

порівняльного

музикознавства не

лише всіх

слов'янських, а й

тюрських та угро-

фінських народів.

Сучасники

стверджували, що

К. Квітка в тій чи

іншій мірі володів

Климент Квітка з Лесею Українкою на Кавказі. 1912 рік

тринадцятьма мовами (двома «класичними», трьома новоєвропейськими, семи слов'янськими та грузинською) [1, с. 4].

Епохальною подією у біографії молодого Климента було знайомство з Ларисою Косач (Лесею Українкою). Восени 1898 року першокурсник університету був присутній на літературному зібранні, на якому вже на той час відома поетеса Леся читала оповідання «Над морем». Її увагу привернули фахові етнографічні судження студента і вона погодилась, щоб Климент записав з її голосу стародавні українські пісні. Вони записали понад 200 композицій голосом Лесі Українки. Пізніше Климент запише голоси Івана Франка та інших «шляхетних людей красивої доби». У 1902-му році світ побачив першу збірку Квітки народних пісень [12, с. 127]. У процесі творчої праці зародилося кохання Климента до поетеси, старшої за нього на 9 років. На вимогу батьків вони обвінчаються влітку 1907 року.

Після закінчення університету Климент працював в окружних судах Сімферополя. З 1902 по 1905 рік – у Тифліському окружному суді, займаючись одночасно науково-дослідною працею. Співчуваючи чоловікові, якому не

вистачало часу на творчу працю, Леся часто переписувала його чиновницькі папери.

У статті «Про історичне значення календарних пісень» К. Квітці вдалося обґрунтувати науковий підхід до народних мелодій як історичних документів, причому не меншої ваги, ніж археологічні знахідки [7, с. 11]. Також дослідник зробив ряд дуже важливих відкриттів в області походження й поширення первісних звукорядів і ритмічних архетипів, наприклад у праці «До питання про тюркський вплив» [12, с. 132].

Ніби передбачаючи тяжку долю українського кобзарства, Климент Квітка разом з Лесею Квіткою-Косач самовіддано займалися вивченням і збереженням самотньої творчості кобзарів [17, с. 20]. Щоб записати їх голоси на фонограф, який нещодавно почали використовувати, багатьох кобзарів звозили здалеку. Результатом експедиції стали декілька десятків записів з голосами легендарних кобзарів [14, с. 47-50]. Один із учасників фольклорної експедиції – Філарет Колеса оприлюднив результати записів на Конгресі Музичного Товариства у Відні в травні 1909 року, чим викликав великий інтерес у світової наукової спільноти. Серед унікальних записів зберігся і фрагмент думи у виконанні самої Лесі Українки. Доречі, на експедицію з вивчення кобзарського мистецтва молода родина виділила чималу суму з весільного посагу Лесі – 300 рублів. Кошти, надані поетесою, передбачались на оплату кобзарям, купівлю валків до фонографа, публікацію зібраних матеріалів. Довгий час меценат залишався невідомим, так бажала Леся. Вперше оприлюднила прізвище мецената Катерина Грушевська аж у 1927 році у своїй вступній статті до першого тому Корпусу дум.

Климент і Леся, маючи різний характер, у ставленні до мистецтва були дуже близькими, однаково зачарованими народною піснею, добре розуміючи її глибинний зміст. Леся у листі до рідної сестри Ольги у 1903 році писала: «Читати нотні записи народної музики в самотній тиші пізнього вечора – се висока інтимна втіха. Читати очима і серцем – так, як ви читаєте вашого улюбленого поета, не кваплячись його декламувати. Коли ж ви так читати не

можете, попробуйте заспівати, тільки без помочі інструмента. Коли ж ви без сеї помочі обійтись не можете, і особливо коли вдаєтесь до фортеп'яно. то мені шкода вас, бо... звуки нашого фортеп'яна відносяться до народного співу так як хода муштрованого солдата – до лету метелика...» [5, с. 3].

Леся знаходила перегук давніх українських пісень з давньоєгипетськими. А К. Квітка, педантично підраховуючи кількість тактів, після ретельних математичних прийомів міг зробити висновки про «перегук мелодій» українських і єгипетських. За рахунок математичних підрахунків тактів, Квітка визначав вік народних пісень [16, с. 8].

За спогадами рідної сестри Ольги, Леся шанувала музичний професіоналізм і педантизм свого чоловіка. Після одруження ніколи не сідала за музичний інструмент у присутності чоловіка, хоча до заміжжя дуже любила щось імпровізувати на фортепіано. Сестру дивовало те, що у присутності композитора Миколи Лисенка Леся грала на музичному інструменті, а перед Климентом соромилась показати свій непрофесіоналізм.

Після одруження Клименту Квітці прийшлося пережити категорично-негативне ставлення до себе з боку матері Лесі – Олени Пчілки, яку він спочатку дуже ідеалізував як письменницю та громадську діячку. Мати дорікала, що Климент, який немає матеріальних статків, до того ж молодший за доньку на дев'ять років, не зможе

Климент Квітка (четвертий зправа) з родиною Косачів та їх друзями

підтримувати Лесю, яка потребувала постійного лікування. Відгукувалась про Климента, як про жебрака, котрий «зазіхає на гроші Косачів».

Та негативне ставлення матері до Климента не змінило відношення Лесі до нього, хіба що в напрямі ще більшої прихильності. Климент Квітка, у свою чергу, знав кожний творчий задум дружини, яка називала його «другом її ідей».

Не дивлячись на подальше загострення хвороби Лесі, саме роки заміжжя великої поетеси стали періодом найвищого злету її творчості: «Лісова пісня» (1911 р.), «Камінний господар» (1912 р.), «Бояриня» (1913 р.). Під час написання «Лісової пісні» в Кутаїсі, яку Леся писала з маніакальним станом душі, вона з Квіткою постійно наспівувала народні мотиви. Деякі літературознавці схиляються до думки, що саме Квітка став прототипом Лукаша в «Лісовій пісні» [15, с. 16].

Підтвердженням того, що Леся дійсно була щасливою в заміжжі з Климентом, є слова самої Лесі: «Либонь не дуже багато подружжів через п'ять років по шлюбі живуть так як ми, се вже кажу «отброся лишнюю скромность» [20, с. 4]. Слід відзначити, що в листах останніх років вона часто підписувалась «Леся Квітка» [20, с. 4].

Самовіддана, жертвна любов Климента до Лесі не згасала впродовж всіх років їх спільного життя. «Любов абсолютної справедливості не знає, але в тім її вища справедливість. У світі стільки несправедливо-прикрого, що якби не було несправедливо – лагідного, то зовсім не варто було б жити. Не від нас залежить поправити більшу половину всесвітньої несправедливості безпосередньо, будем же поправляти її іншою несправедливістю – любов'ю!» [12, с. 130].

Климент Квітка тяжко пережив смерть коханої у 1913 році. У київській газеті «Рада» журналісти зазначали, що чоловік Лесі найдовше лишався біля могили Лесі, вважаючи себе у 33-и роки старим. Продовжив займатися дослідницькою та етнографічною діяльністю. Через чотири роки Климент видав двотомник «Народні мелодії з голосу Лесі Українки» (1917). Окрім зібраних понад 6 тисяч народних пісень, уклав «Посібник для збирачів фольклору», підручник «До вивчення побуту лірників» [21, с. 32].

У 1917 році Центральна Рада призначає Климента Квітку заступником

Книга «Народні мелодії з голосу Лесі Українки», видана Климентом Квіткою у 1917 році

Генерального секретаря з судових справ. А 31 березня 1918 року – заступником міністра юстиції Української Народної Республіки.

Після приходу влади більшовиків мав намір емігрувати до США. Але Олені Пчілці вдалося переконати його відмовитись від цього наміру, принаймні до того часу, поки не видасть в Україні твори Лесі Українки.

З 1920-го по 1933-й рік Климент Квітка працює у Всеукраїнській Академії наук, Академії наук Української СРР, де створює з власної

ініціативи Кабінет музичної етнографії (1922-1933) [22, с. 117]. Він відмовляється від висунення його кандидатури на присвоєння звання академіка Академії наук Української СРР, запропонувавши замість своєї іншу кандидатуру – фольклориста, етнографа, філолога Філарета Михайловича Колесси, з яким досліджували творчість кобзарів.

Мати Лесі з часом змінила своє ставлення до Климента. У листі від 29 листопада 1923 року, писала зятю: «Шановний і дорогий Климент Васильович! Даремне Ви думаєте, що я може за щось гніваюсь на Вас. Цього не було і не може бути: повага моя до Вас за довгий час нашої знайомости й поріднення не тільки нічим не порушувалась, а ще зміцнилася. Ваша завжди О. Косач» [19, с. 92].

У 1933 році Квітка був вперше арештований за ніби співпрацю з українськими буржуазними націоналістами (владою Української Народної Республіки). Після звільнення через півтори місяці переїздить до Москви, де в столичній консерваторії викладає курс «Музика народів СРСР». Для переїзду з

Києва у нього було багато причин. Головною причиною були політичні переслідування за націоналізм (за часів УНР він тісно співпрацював з М. Грушевським). А ще Климент Квітка не хотів, щоб його особисті стосунки з Лесею Українкою ставали предметом досліджень та пересудів.

Він досить категорично відмовляє літературознавцю Дмитрові Косарику на його прохання розповісти про особисті стосунки з Лесею Українкою: «Дорогий Дмитре Михайловичу! ... Вам, певне, не спадало на думку, що Ви причиняєте мені психічну травму. Я не історик літератури, і Леся Українка для мене не предмет об'єктивного наукового дослідження.... Наперекір сентенції «час – найкращий лікар» – все тяжке, що зв'язане з біографією Лесі Українки, з бігом часу, робиться ще тяжчим... І це було одною з причин, з яких я покинув Київ...» [20, с. 4]. Климент Квітка також до кінця життя дуже болісно сприймав, коли при ньому згадували ім'я Сергія Мержинського, велике нерозділене Лесине кохання.

У статті «На роковини смерті Лесі Українки» у 1914 році Климент Квітка зазначив, що «Її біографії, мабуть, не буде ніколи написано» [6, с. 79].

О. Забужко нагадує, що головним завданням К. Квітки після смерті коханої було не лише не сприяти написанню біографії Лесі, а навпаки – його унеможливити. Він нагадував, що «Леся Українка була взагалі проти публікування фактів з інтимного життя і листування покійних діячів» [6, с. 79]. О. Забужко зазначає, що така «лицарська поведінка» чоловіка «етично вельми приваблива, яка багато дає нам до зрозуміння стосунків цієї екстраординарної пари» [6, с. 79].

Вже після переїзду до Москви, на початку 1934-го року, К. Квітка знову був заарештований за так званою «справою славістів». Трирічне ув'язнення К. Квітка відбував у таборі «Карлаг» на території Казахстану. Після дострокового звільнення у квітні 1936 року був поновлений на роботі в Московській консерваторії. Продовжував там працювати і під час Другої світової війни. Уже в 1947-у році надрукував працю «Наспиви календарних пісень як джерело вивчення історії музичної культури східних слов'ян».

У Московській консерваторії пропрацював аж до 1953 року на посаді професора та завідувача Кабінету народної музики. Тепер це Науковий центр народної музики Московської державної консерваторії, який носить ім'я Климента Квітки. За деякими свідченнями, повертатися в Україну йому було заборонено. Помер К. Квітка 19 вересня 1953 року в Москві, похований на Ваганьківському цвинтарі.

Вперше величезний науковий доробок українського дослідника був опублікований лише на початку 70-х рр. ХХ ст. Збірка вибраних творів у 2-х томах побачила світ у Московському виданні у 1971-у та 1973-у роках [10]. Через чотирнадцять років (1985 р.) збірка вибраних статей К. Квітки вийшла і у Києві [8]. За винятком незначних орфографічних правок, мова оригіналів залишилась недоторканою. Відомо, що мова тісно пов'язана з мисленням, тому збереження її стилевих особливостей відкриває можливості сприйняття не лише логічні, а й тонкі емоційні відтінки авторської думки [8, с. 4].

Опубліковані праці мали насправді величезний резонанс. Постає питання: чому у той час, коли народні пісні як і загалом народна культура у радянську добу вважалась спрощеною, а то і примітивною, опубліковані дослідження Климента Квітки викликали небачений інтерес?

Увага до праць Климента Квітки була спричинена тим фактом, що у його етнографічних дослідженнях є те, що найбільше цінується зараз у світі: як на основі народних пісень можна зрозуміти процес розвитку етносів, їх еміграційні процеси та асиміляцію. К. Квітка довів, що народна пісня зберігає в собі кодові риси наших предків. Досліджуючи природу народних пісень, зберігаючи їх автентичність, ми можемо досконаліше вивчати не лише прадавню культуру, а й духовний світ, спосіб мислення пращурів. Важливим є той факт, що Климент Квітка досліджував наші пісні у контексті пісень народів Європи та Азії.

Чимала кількість зібраних Климентом Квіткою народних пісень лягли в основу сучасних симфонічно-інструментальних творів (наприклад, друга симфонія Л. Ревуцького, увертюри Б. Лятошинського та ін.). Наукова

діяльність Климента Квітки ще у 20-х – поч. 30-х рр. ХХ ст. забезпечила піднесення української фольклористики на небачений до того високий рівень. Климент Квітка закликав вивчати народознавство у навчальних закладах різних рівнів, адже народознавство є фундаментом для пізнання своєї справжньої історії, культури, ментальності.

Прикро, що більшість етнографічних праць видатного нашого земляка, уславленого світового етнографа і фольклориста, професора, збирача пісень, одного з фундаторів музичної етнографії, чоловіка Лесі Українки дотепер залишаються лише в рукописному варіанті.

Список використаних джерел та літератури

1. Балаян В. Климентій Квітка і вірменська музика. *Сумщина*. 1996, №123, 25 грудня. С. 4.
2. Бугрим В. Хто такий Климент Квітка: до 140 річчя від дня народження. *Ярмарок*. 2019. №19, 8 травня. С. 3.
3. Сало В. І. Відомий український діяч дореволюційного та радянського періоду – Климент Квітка. *Сумщина: від Київської Русі до сьогодення*. Суми, 2003. С. 206-207.
4. Діброва Г. Скарбник української пісні. *Вісті Роменщини*. 2001. № 125, 26 вересня. С. 2.
5. Дробляко В. Фольклорист світової слави. *Вперед*. 1983. № 53, 25 жовтня. С. 3.
6. Забужко О. Notre Dame d'Ukraine: Українка в конфлікті міфологій. 2-е вид., випр. К. : Факт, 2007. 640 с.
7. Іваницький А. Перевидання «українських народних мелодій» К. Квітки: наукове значення, проблематика. *Народна творчість та етнографія*. 2005. № 6. С. 4-17.
8. Квітка К. В. Вибрані статті. Ч. 1. Київ : Музична Україна, 1985. 141 с.
9. Квітка К. В. Вибрані статті. Ч. 2. Київ : Музична Україна, 1986. 150 с.
10. Квитка К. Избранные труды. В 2 т. Т.1 / Сост. и коммент. В. Л. Гошовского. Москва: Сов. композитор. 1971. - 384 с.
11. Кислиця П. Хто згадує імена найкращі... До 125-річчя від дня народження К.Квітки. *Земляки: Альманах Сумського земляцтва в Києві*. Вип.2.Суми, 2005. С. 90-114.
12. Кузик В. Климент Квітка. Коментарі до біографії. *Українська музична спадщина*. К., 1989. С. 127-133.
13. Лук'янчук Г. Климент Квітка. Хто він? *Слово просвіти*. 2017. № 14, 19-25 жовтня. С. 13.

14. Мандзюк Д. «Слухайте, се Скубій співає! Коли вн умре, той тоді знатимуть, як він співав. *Країна*. 2018. №49, 20 грудня. С.47-50.
15. Мудрик П. Лицар пісні : до 130-річчя від дня народження Климента Квітки (1880-1953). *Суми і Сумчани*. 2010. №7, 12 лютого. С. 16.
16. Нестеренко П. Вчений, музикознавець, фольклорист. *Урядовий кур'єр*. 2005, № 32, 5 лютого. С. 8-9.
17. Сімчук О. Леся Українка і вередливі кобзарі : як починався український звукозапис. *Літературна Україна*. 2019. №27, 3 серпня. С. 20.
18. Северин В. Наш земляк Климент Квітка. *Вісті Роменщини*. 2011. № 35, 16 листопада. С. 3.
19. Третьяченко Т. Листи Климента Квітки до Олени Пчілки. *Слово і час*. 2017. №12. С. 87-123.
20. Хвостенко Г. Шлях Климетія Квітки до 125-річчя з дня народження Лесі Українки. *Сумщина*. 1996. № 28, 23 лютого. С.4.
21. Шевчук О.В. Сборник К.В. Квитки «украинские народные мелодии и творчество украинских композиторов 20-х годов. *Народна творчість та етнографія*. 1980. №1. С.30-45.
22. Юзедочик О. З історії Кабінету музичної етнографії ВУАН. *Народна творчість та етнографія*. 1999. №5-6. С.116-125.

References

1. Balaian, V. (1996). Klymentii Kvitka i virmenska muzyka [Klymentii Kvitka and armenian music]. *Sumschyna* [Sumy Region]. No. 123. 4 [in Ukrainian].
2. Buhrym, V. (2019). Khto takyi Klyment Kvitka : do 140 richchia vid dnia nadorzhennia [Who is Klyment Kvitka : to the 140th anniversary of the birth]. *Yarmarok* [Funfair]. No. 19. 3 [in Ukrainian].
3. Salo, V.I. (2003). Vidomyi ukrainskyi diiach dorevoliutsiinoho ta radianskoho periodu - Klyment Kvitka [The famous Ukrainian figure of pre-revolutionary and soviet period - Klyment Kvitka]. *Sumschyna : vid Kyivskoi Rusi do sohodennia* [Sumy Region : from Kyiv Rus to the present]. Sumy. 206-207 [in Ukrainian].
4. Dibrova, H. (2001). Skarbnyk ukrainskoi pisni [Treasurer of a Ukrainian song]. *Visti Romenshyny* [Romny News]. No. 125. 2 [in Ukrainian].
5. Drobialko, V. (1983). Folkloryst svitovoi slavy [Folklorist of the world fame]. *Vpered* [Ahead]. No. 53. 3 [in Ukrainian].
6. Zabuzhko, O. (2007). Notre Dame d'Ukraine : Ukraine v konflikti mifolohii [Notre Dame d'Ukraine : Ukraine in the conflict of mythology] (2nd ed., rev). Kyiv: Fakt. 640. [in Ukrainian].
7. Ivanytskyi, A. (2005). Perevydannya "ukrainskykh narodnykh melodii" K.Kvitky : naukove znachennia, problematyka [Reedition of the "Ukrainian folk melodies" of K. Kvitka : scientific importance, problematics]. *Narodna tvorchist ta etnografiiia* [Folk art and ethnography]. No. 6. 4-17 [in Ukrainian].

8. Kvitka, K.V. (1985). Vybrani statti [Selected articles] (Vol.1). Kyiv: Muzychna Ukraina. 141 [in Ukrainian].
9. Kvitka, K.V. (1986). Vybrani statti [Selected articles] (Vol.2). Kyiv: Muzychna Ukraina. 150 [in Ukrainian].
10. Goshovskii, V.L. (1971). Izbrannyye trudy [Selected works] (Vol.1). Moskva : Sov. kompozitor. 384 [in Russian].
11. Kyslytsia, P. (2005). Khto zhaduie imena naikraschi...Do 125-richchia vid dnia narodzhennia K. Kvitky [Who remembers the best names...To the 125th anniversary of the birth of K. Kvitka]. Zemliaky : Almanakh Sumskoho zemliatstva v Kyievi [Countrymen : Almanac of Sumy community in Kyiv]. No. 2. 90-114 [in Ukrainian].
12. Kuzyk, V. (1989). Klyment Kvitka. Komentari do biohrafii. Ukrainska muzychna spadschyna [Klyment Kvitka. Commentaries to his biography. The Ukrainian musical heritage]. Kyiv, 127-133 [in Ukrainian].
13. Lukianchuk, H. (2017). Klyment Kvitka. Khto vin? [Klyment Kvitka. Who is he?]. *Slovo prosvity* [Enlightenment's word]. No. 14. 19-25 [in Ukrainian].
14. Mandziuk, D. (2018). "Slukhaite, se Skubii spivaie! Koly vin umre, toi toti znatymut, yak vin spivav" [Listen, Skubii is singing! When he dies, they will know how he sang]. *Kraina* [Country]. No. 49. 47-50 [in Ukrainian].
15. Mudryk, P. (2010). Lytsar pisni: do 130-richchia vid dnia narodzhennia Klymenta Kvitky (1880-1953) [Knight of the song: to the 130th anniversary of the birth of Klyment Kvitka (1880-1953)]. *Sumy i Sumchany* [Sumy and Sumy citizens]. No. 7. 16 [in Ukrainian].
16. Nesterenko, P. (2005). Vchenyi, muzykovedets, folkloryst [Scientist, musicologist, folklorist]. *Uriadovyi kurier* [Government courier]. No. 32. 8-9 [in Ukrainian].
17. Simchuk, O. (2019). Lesia Ukrainka i veredlyvi kobzari: yak pochynavsia ukraïnskyi zvukozapys [Lesia Ukrainka and naughty kobzars: how did Ukrainian sound record begin]. *Literaturna Ukraina* [Literary Ukraine]. No. 27. 20 [in Ukrainian].
18. Severyn, V. (2011). Nash zemliak Klyment Kvitka [Our countryman Klyment Kvitka]. *Visti Romenschyny* [Romny News]. No. 35. 3 [in Ukrainian].
19. Tretiachenko, T. (2017). Lysty Klymenta Kvitky do Oleny Pchilky [Letters of Klyment Kvitka to Olena Pchilka]. *Slovo i chas* [Word and time]. No. 12. 87-123 [in Ukrainian].
20. Khvostenko, H. (1996). shliakh Klymentii Kvitky: do 125-richchia z dnia narodzhennia Lesi Ukrainky [The way of Klymentii Kvitka: to the 125th anniversary of the birth of Lesia Ukrainka]. *Sumschyna* [Sumy Region]. No. 28. 4 [in Ukrainian].
21. Shenchuk, O.V. (1980). Sbornik K.V. Kvitki - "ukraïnskiye narodnyye melodii i tvorchestvo ukraïnskikh kompozitorov 20-kh godov" [The collection of K.V. Kvitka - "the Ukrainian folk melodies and creative work of Ukrainian composers of the 20th]. *Narodna tvorchist ta etnografiia* [Folk art and ethnography]. No. 1. 30-45 [in Russian].

22. Yuzedochyk, O. (1999). Z istorii Kabinetu muzychnoi etnohrafii VUAN [From the history of the Cabinet of musical ethnography of All-Ukrainian Academy of Sciences]. *Narodna tvorchist ta etnohrafia* [Folk art and ethnography]. No. 5-6. 116-125 [in Ukrainian].

Рецензенти:

*Кучер В.І., д.і.н., професор
Підгайна Т.М., к.і.н.*

Надійшла до редакції 20.11.2021 р.